

MONIKA OZÓG
Opole

Małżeństwa polityczne a koalicja ariańska Teoderyka Wielkiego Próba restauracji *Imperium Romanum*?

Na przełomie V i VI w. powstająca na terenie Italii *civitas* rządzona była przez jednego z potężniejszych władców późnego antyku bądź wczesnego średniowiecza – Teoderyka Wielkiego, króla Ostrogotów, a potem Italczyków. W opinii wielu historyków władca ten w pewien sposób wyznaczał nową epokę, lecz poddając analizie jego politykę można postawić hipotezę iż poprzez zawierane koalicje ariańskie dążył do restauracji *Imperium Romanum* na Zachodzie. W kontaktach ariańsko-katolickich zauważalny jest ich narodowy charakter. Dla Teoderyka arianie to Goci, a katolicy to Rzymianie. Bywa wręcz, że nazwy wyznań używane były przez niego zamiennie z nazwami narodów. Skłaniało go to do politycznych zabiegów zmierzających do utworzenia ariańskiej koalicji ludów germańskich ówczynie zamieszkujących wybrzeża zachodniej części Morza Śródziemnego, w której niekoniecznie chodzi o antykatolickość, ale raczej o konsolidację sił dla zrównoważenia potęgi Bizancjum. Upadek tej koalicji doprowadził do podziałów wewnętrznych między Gotami, co było czynnikiem sprzyjającym odbiciu Italii przez Justyniana podczas wojen gockich.

Tytułem wstępu przypomnijmy pokrótce wydarzenia, które doprowadziły gockiego władcę Teoderyka do panowania w Italii. Fakty te są szczegółowo omawiane przez kronikarzy i wynika z nich, że w 476 r. Odoaker, germański dowódca wojskowy w służbie Rzymian, przejął panowanie w Rzymie, zmusiwszy do abdykacji małoletniego cesarza Augustulusa Romulusa¹. Utrzymał się u władzy aż do przy-

¹ Por. MARCELLINUS COMES, *Chronica*, MGH AA, XI, s. 91: *Odoacar rex Gothorum Romam optinuit. Orestem Odoacer ilico trucidavit. Augustulum filium Orestis Odoacer in Lucullano Campaniae castello exilii poena damnavit. Hesperium Romanae gentis imperium, quod septingentesimo nono urbis conditae anno primus Augustorum Octavianus Augustus tenere coepit, cum hoc Augustulo periiit, anno decessorum regni imperatorum quingentesimo vigesimo secundo, Gothorum dehinc regibus Romam tenentibus*. Por. np. R.A. KRIEGER, *Untersuchungen und Hypothesen zur Ansiedlung der*

bycia Ostrogotów Teoderyka, czyli przez 13² lub 14³ lat. Zgodnie z tym przekazem nowe rządy w Italii rozpoczęły się ok. 489 r.

Na Wschodzie panował wówczas cesarz Zenon, który już od lat musiał się mierzyć z coraz bardziej masową obecnością Gotów w swoim państwie. Autorytet ich wodza, Teoderyka, i jego wojskowe talenty kazały cesarzowi szukać z nim porozumienia i próbować dialogu z Gotami. Zatem w 484 r. cesarz uznał Teoderyka za syna, pozwolił mu na triumf ze względu na pomoc, jakiej Goci udzielili cesarzowi w obaleniu uzurpatora Bazyliskosa, oraz obdarzył tytułem konsula⁴. Godność ta była w owym czasie już tylko tytułarna, aczkolwiek bardzo zaszczytna – zapewniała pewną nieśmiertelność, gdyż Rzymianie imionami konsulów oznaczali lata. Nigdy wcześniej tytuł ten nie został przyznany komuś, kto swój byt polityczny zawdzięczał tylko dowodzeniu nierzymską siłą militarną. Warto zaznaczyć, że był to konsulat zwyczajny i oficjalny, a nie tylko honorowy, jak ten udzielony przez cesarza Chlodwigowi, królowi Franków, w 508 r.⁵ Nie wyczerpywało to jednak ambicji Teoderyka, który ciągle chciał więcej dla siebie i swego ludu⁶. Być może jego dalekosiężnym planem od dawna było zdobycie dla siebie zachodniej części cesarstwa, a i Zenon zapewne myślał nad tym, jak z korzyścią dla siebie wyprowadzić Gotów ze swojego państwa.

W rzeczywistości, w 489 r. Teoderyk w porozumieniu z cesarzem Zenonem wkroczył do Italii⁷. Nie jest jednak jednoznaczne, czy była to inicjatywa cesarza Zenona,

Westgoten, Burgunder und Ostgoten, Bern – Frankfurt a. M. – New York – Paris 1991; E. DEMOUGEOT, *Bedeutet das Jahr 476 das Ende des Römischen Reiches im Okzident?*, „Klio” 60 (1978), s. 371–381.

² Por. JORDANES, *Getica*, MGH AA, V, s. 53–138; E. ZWOLSKI, *Kasjodor i Jordanes. Historia gotcka czyli scytyjska Europa*, Lublin 1984, s. 91–146. Podobnie *Excerpta Valesiana* 10. 45: *Odoakar (...) deposito Augustulo de imperio, factus est rex mansitque in regno annos XIII*.

³ Por. PAULUS DIACONUS, *Historia Romana* 15, 10: *deiecto ad Augustali dignitate Augustolo urbem Odouacer ingressus totius Italiae adeptus est regnum. Quod dum per annos quattuordecim nullo inquietante tenuisset, ab Orientis tunc adveniens Gothorum rex Theodericus Italiam possessurus intrauit*. Por. zestawienie wypisów z kronik M. MELL, *La genesi del motivo dell'Esilio*, „Romanobarbarica” 11 (1991), s. 297–314.

⁴ Por. MARCELLINUS COMES, *Chronica*, A. D. 483, MGH AA, XI, s. 92; VICTORIS TONNENENSIS EPISCOPI, *Chronica*, A. D. 484, MGH AA XI, s. 190; M. WILCZYŃSKI, *Germanie w służbie zachodniorzymskiej w V w. n.e. Studium historyczno-prosopograficzne*, Kraków 2001, s. 436–439.

⁵ Por. GREGORIUS TURONENSIS, *Historia Francorum* II, 38; E. MALASPINA, *La „civitas” romana nell'ottica delle nazioni barbariche*, „Romanobarbarica” 18 (2003–2005), s. 32–33.

⁶ Por. MARCELLINUS COMES, *Chronica*, A. D. 487, MGH AA, XI, s. 93: *Theodoricus rex Gothorum Zenonis Augusti numquam beneficiis satiatius cum magna suorum manu usque ad regiam civitatem et Melentiadam oppidum infestus accessit plurimaque loca igne cremata ad novensem Moesiae civitatem, unde advenerat, remeavit*; BEDA VENERABILIS, *Chronica maior*, A.D. 488, MGH AA, XIII, nr 501, s. 305–306. Por. P. HEATHER, *I Goti. Dal Baltico al Mediterraneo la storia dei barbari che sconfissero Roma*, Genova 2005, s. 223.

⁷ Por. MARCELLINUS COMES, *Chronica*, A. D. 489, MGH AA, XI, s. 93: *Idem Theodoricus rex Gothorum optatam occupavit Italiam. Odoacer itidem rex Gothorum metu Theoderici perterritus*

czy Teoderyka, źródła pozwalają bowiem na różne interpretacje⁸. Jordanes, który informację do swojej *Getiki* czerpał z zaginionej obecnie *Historii Gotów* Kasjodora i przedstawiał gocki punkt widzenia, przytoczył mowę Teoderyka, w której ten występuje z inicjatywą i przekonuje, że dla cesarza byłaby to czysta korzyść:

Dlaczego zachodnia połąć cesarstwa, którą rządził długi poczet przodków i poprzedników waszych, i sam przesławny gród Roma, głowa i pani świata, ugina się teraz pod tyrańskim jarzmem króla Torkilingów i Rugów? Wyślij mnie z moim plemieniem, jeśli karzesz, abys i tutaj uwolnił się od ciężaru wydatków i tam, jeśli z pomocą Pana zwyciężę, zabłysła sława waszej zbożności. Lepiej przecież, bym ja, wasz sługa i syn, jeśli zwyciężę, z waszego nadania dzierżył zachodnie królestwo, niż człowiek, którego nie znacie, uciskał pod jarzmem tyrańskim wasz senat i część rzeczypospolitej, jak brankę w niewoli. Ja bowiem, jeśli zwyciężę, z waszego nadania i z waszej szczodrobliwości będę ją dzierżył. Jeśli przegram, wasza zbożność nic nie traci. Przeciwnie, jak już powiedziałem, zyskuje, nie ponosząc dłużej wydatków⁹.

Trudno powiedzieć, czy na pewno tak to wyglądało, symptomatyczne jest jednak, że zdaniem Jordanesa cesarz wahał się, bolejąc nad rozstaniem¹⁰. Prawdopodobniejsze wydaje się, że powodem takiej zwłoki były jednak przeciągające się negocjacje, gdyż Prokopiusz z Cezarei w swojej wersji zdarzeń napisał, że pomysłodawcą był Zenon, który sam nakłaniał Teoderyka do odbicia Italii Odoakrowi¹¹. Według innej jeszcze kroniki, z 511 r., cesarz wręcz wyrzucił Ostrogotów ze Wschodu¹², co może być jednak nazbyt stronnicze, gdyż wiemy również, że

Ravennam est clausus. porro ab eodem Theodorico periuriis inlectus interfectusque est; CASSIODORUS, *Chronica*, A. D. 489, MGH AA XI, s. 159; *His cons. Felicissimus atque fortissimus dn. rex Theodericus intravit Italiam*; MARIUS EPISCOPUS AVENTICENSIS, *Chronica*, MGH AA, XI, s. 233.

⁸ Por. A. CARUSO, *Cassiodoro. Nella vertigine dei tempi di ieri e di oggi*, Soveria Mannelli 1998, s. 35–37; J. MOORHEAD, *Theoderic, Zenon and Odovaker*, *ByZ* 77 (1984), s. 261–266.

⁹ JORDANES, *Getica* 291: „*Hesperia*”, inquit, „*plaga, quae dudum decessorum prodecessorumque vestrorum regimine gubernata est, et urbs illa caput orbis et domina quare nunc sub regis Thorcilingorum Rogorumque tyrannide fluctuatur? dirige me cum gente mea, si praecepis, ut et hic expensarum pondere careas et ibi, si adiutus a domino vicero, fama vestrae pietatis inradiet. expedit namque, ut ego, qui sum servus vester et filius, si vicero, vobis donantibus regnum illud possedeam; haut ille, quem non nostis, tyrannico iugo senatum vestrum partemque rei publicae captivitatis servitio premat. ego enim si vicero, vestro dono vestroque munere possedebo; si victus fuero, vestra pietas nihil amittit, immo, ut diximus, lucratur expensas* (tłum. E. Zwolski).

¹⁰ Por. tamże 292.

¹¹ Por. PROKOPIOS KAISAREUS, *De bello Gothico* I, 1.

¹² Por. *Chronica Gallica 511*, MGH AA 9, s. 665: *Theodericus expulsus a Zenone imperatore ingressus Italiam fugato Unulfo et occiso Odofagro*. Kronikarz datuje to wydarzenie na jedenasty rok cesarza Zenona, co nie jest prawdą (panował w latach 474–491). Por. R. BURGESS, *The Gallic Chroni-*

udzielił Teoderykowi swoich pełnomocnictw, mianując go niejako zarządcą Italii w swoim imieniu¹³.

W takich okolicznościach Teoderyk na czele swojego ludu, w liczbie około 100 tysięcy¹⁴, przeprowił się do Italii i zaczął budować swoje państwo. Nie oznacza to, by dążył do oderwania Zachodu od wschodniej części Imperium; oficjalnie uznawał zwierzchność cesarza z Konstantynopola, ale wydaje się, że celowo zmierzał do zjednoczenia zachodnich prowincji¹⁵. Zależało mu też na zewnętrznych znakach władzy¹⁶. Wiemy, że po zwyciężeniu Odoakra wysłał poselstwo do Zenona, „spodziewając się, że cesarz pozwoli mu przybrać strój królewski”¹⁷, i w trzecim roku po inwazji na Italię zmienił strój gockiego władcy na królewskie szaty¹⁸. Mocarstwowe pretensje Teoderyka, mimo oficjalnego podkreślania zwierzchności cesarza z Konstantynopola, podsunęły Peterowi Heatherowi myśl zatytułowania jednego z podrozdziałów swej książki o Gotach zwrotem *Teoderyk August?*, zwracającym uwagę na hipotetyczność twierdzenia¹⁹; analogicznie dwie monografie Jonathana Arnolda podejmują ten sam temat²⁰.

Próba zrównania Teoderyka z cesarzem, a jego władzy na Zachodzie z władzą cesarzy wschodnich, nie jest pomysłem nowoczesnym. Widać już taką determinację w tekstach współczesnych Teoderykowi z *Panegirykiem* Ennodiusza na pierwszym miejscu²¹. Już sam jego początek wskazuje, że nie chodzi w nim

cle of 511: A New Critical Edition with a Brief Introduction. Society and Culture in Late Antique Gaul: Revisiting the Sources, R.W. MATHISEN, D. SHANTZER (red.), Aldershot 2001, s. 85–100.

¹³ Por. JORDANES, *Getica* 292: *senatum populumque ei commendans Romanum*; PAULUS DIACONUS, *Historia Romana* XV, 14: (...) *Italiamque ei per pragmaticum tribuens sacri etiam velaminis dono confirmavit, senatum illi populumque Romanum commendans abire permisit; Excerpta Valesiana* 11. 49: *donas ei multum et mittens eum in Italiam*.

¹⁴ Por. P. HEATHER, *I Goti. Dal Baltico al Mediterraneo*, s. 243; J. MOORHEAD, *Theoderic in Italy*, Oxford 1992, s. 17–31.

¹⁵ Por. P. VACCARI, *Concetto ed ordinamento dello stato in Italia sotto il governo dei Goti*, „Settimane di studio del centro Italiano di studi sull’alto medioevo” 3 (1956), s. 593.

¹⁶ Por. M. OZÓG, *Veritas imaginum. Wizerunek władzy Teodoryka Wielkiego na przykładzie wybranych „numizmatów”*, „Perspektywy Kultury” 5 (2011), nr 2, s. 43–58.

¹⁷ *Excerpta Valesiana* 11. 53: *Et mittens legationem Theodericus Festum, caput senati, ad Zenonem imperatorem et ab eodem sperans vestem induere regiam*. O tymże Festusie więcej informacji znajduje się przy analizie tekstu *Liber Pontificalis* o papieżu Anastazjuszu II.

¹⁸ Por. PAULUS DIACONUS, *Historia Romana* XV, 14.

¹⁹ Por. P. HEATHER, *I Goti. Dal Baltico al Mediterraneo*, s. 228–242.

²⁰ Por. J.J. ARNOLD, *Theoderic, the Gots, and the Restoration of the Roman Empire*, Michigan 2008; TENZE, *Theoderic and the Roman Imperial Restoration*, Cambridge 2014.

²¹ Por. MAGNO FELICE ENNODIO, *Panegirico del clementissimo re Teoderico*, S. ROTA (wyd.), Roma 2002.

o „zwykłego” króla, ale kogoś, kto jest *princeps venerabilis*²² i królem w najwyższym stopniu, *rex maxime*²³. Suzanne Teillet zwróciła uwagę na imperialną retorykę całego panegiryku jako na zamierzone działanie autora²⁴. Porównuje terminologię odnoszącą się tradycyjnie do cesarstwa z tą stosowaną na określenie władzy Teoderyka i wykazuje daleko idące podobieństwa, wskazujące na imperialne ambicje Teoderyka i jego popleczników. Nie to jednak jest przedmiotem niniejszego artykułu, lecz sojusze zawierane przez tego władcę, lub przynajmniej potwierdzone, poprzez aranżację małżeństw swoich krewniaczek z władcami ariańskimi krajów leżących nad Morzem Śródziemnym, oczywiście w zachodniej jego części. Teoderyk nie miał synów, a i nic nie wiadomo o jego braciach poza Theodimundem, który pojawia się w pierwszych latach działalności Teoderyka, a potem znika z pola widzenia²⁵.

Goci dbali o swoją narodową tożsamość, nie chcieli rozmyć się i mieszać z dawnymi mieszkańcami Italii i opierali się w tym również na różnicach wyznania. Przejęli za swoim biskupem Wulfilą wyznanie wiary podpisane przez synod w Konstantynopolu w 360 r., tożsame z tym ustalonym w Nike w roku poprzednim²⁶, które było ortodoksyjne, ale różne od nicejskiego z 325 r.²⁷ W ferworze walki o uznanie symbolu nicejskiego za jedyne ortodoksyjne, jaką przedsięwziął Atanazy Aleksandryjski około 350 r., wszelkie inne wyznania wiary przedstawiał jako heretyckie lub przynajmniej zbliżone do herezji, tak więc do tych innych przyłgnęło miano „ariańskich”. Goci uczynili z tego wartość i zazdrośnie strzegli rozróżnienia na Gotów – arian i Rzymian – katolików, aż do zamiennego używania tych pojęć. Teoderyk poprzez swoją politykę, określoną jako *inter duas potestates*, czyli rozgrywaną między władzą cesarską Konstantynopola i papieską Rzymu, próbował stworzyć poważną ariańską koalicję ludów germańskich zamieszkujących wybrzeża zachodniej części Morza Śródziemnego i w Afryce. Nie chodziło w niej o antykatolickość, ale o konsolidację sił dla zrównoważenia potęgi Bizancjum.

²² ENNODIUS, *Panegyricus* I, 1.

²³ *Tamże* II, 5.

²⁴ Por. S. TEILLET, *Des Gots à la nation gothique. Les origine de l'idée de la nation en Occident du Ve au VIIIe siècle*, Paris 1984, s. 276–280.

²⁵ Por. J.R. MARTINDALE, *The Prosopography of the Later Roman Empire*, t. II: AD 395–527, Cambridge 1980, s. 1084; T. BURNS, *A History of the Ostrogoths*, Indianapolis 1991, s. 63.

²⁶ Por. Nike (359), (Synodi et Collectiones Legum, t. I), s. 235–236; SOCRATES SCHOLASTICUS, *Historia Ecclesiastica* II, 41 (tekst gr. G.C. HANSEN, *ŠCh* 477, 493, 505, 506, Paris 2004–2007).

²⁷ Por. M. OŻÓG, *Arianizm Teoderyka Wielkiego*, w: F. DRĄCZKOWSKI, J. PALUCKI, P. SZCZUR I IN. (red.), *Ortodoksja, herezja, schizma w Kościele starożytnym*, Lublin 2012, s. 105–121; H. SIVAN, *The making of an arian goth: Ulfila reconsidered*, *RBen* 105 (1995), s. 280–292.

Na początek sam Teoderyk ożenił się z Audefledą, córką króla Franków Chlodwiga, jak podał Jordanes²⁸, lub raczej jego siostrą, jak odnotował Grzegorz z Tour²⁹; w *Excerpta Valesiana* mamy jedynie neutralną wzmiankę, że pochodziła z rodu Franków³⁰. Zaślubiny miały miejsce prawdopodobnie na samym początku panowania Teoderyka w Italii, przed 500 r., zatem urodzony w 466 r. Chlodwig raczej nie miał jeszcze wtedy córki na wydaniu, stąd przypuszczenia, że musiało chodzić o jego siostrę. W tym czasie władca Franków nie był ochrzczony, co musiało jednak nastąpić wcześniej lub później, Kościół był w Galii coraz silniejszy, a ponadto wielce naciskała na niego żona Klotylda – później uznana za świętą, bratanica ariańskiego króla Burgundów Gundobada, która sama jednak była katoliczką³¹.

Na związku powinowactwa z Chlodwigiem Teoderyk jednak się zawiódł, gdyż ten nie tylko przyjął chrzest u katolików³², ale dodatkowo wdał się w wojnę z Burgundami – mimo wspomnianego powyżej swojego małżeństwa z bratanicą króla Burgundów, czym poważnie osłabił stronnictwo ariańskie. Swoje krewniaczki wydawał jednak Teoderyk konsekwentnie za władców ariańskich. *Excerpta Valesiana* podają, że ok. 500 r. „Siostrę swoją Amalafriidę dał za żonę królowi Wandalów Trazymundowi”³³. Potwierdza to Jordanes: „Aby zaś jeszcze bujniej rozkrzewić swój ród, siostrę swoją Amalafriidę, matkę przyszłego króla Theodahada, posłał do Afryki za żonę królowi Wandalów Trazymundowi”³⁴. Teoderyk potrzebował wsparcia floty wandalickiej³⁵, a militarny charakter związku podkreślił, wysyłając do Afryki siostrę w towarzystwie pięciu tysięcy

²⁸ Por. JORDANES, *Getica* 295: (...) *tertioque, ut diximus, anno ingressus sui in Italiam Zenonemque imperatorem consultum, privatum habitum suaeque gentis vestitum reponens, insignem regium amictum, quasi iam Gothorum Romanorumque regnator adsumit, missaque legatione ad Lodoin Francorum regem, filiam eius Audefledam sibi in matrimonio petit*. Teoderyk w liście do niego używa formy Luduin. Por. CASSIODORUS, *Variae* II, 41; PAULUS DIACONUS, *Historia Romana* XV, 20.

²⁹ Por. GREGORIUS TURONENSIS, *Historia Francorum* III, 31.

³⁰ Por. *Excerpta Valesiana* 63.

³¹ Por. GREGORIUS TURONENSIS, *Historia Francorum* II, 28–30.

³² Por. M. OZÓG, H. PIETRAS, *Il battesimo di Clodoveo e le sue possibili ripercussioni in Italia alla luce del Liber Pontificalis, ossia della chiesa romana di S. Martino ai Monti*, Gr 93 (2015), nr 1, s. 157–174.

³³ *Excerpta Valesiana*, 12. 68–69: *Item Amalafrigdam germanam suam in matrimonium tradens regi Wandalorum Trasimundo*.

³⁴ JORDANES, *Getica* 299: *Et ut in plenum suam progeniem dilataret, Amalafriidam, germanam suam, matrem Theodahadi, qui postea rex fuit, Africa regi Vandalorum coniuge dirigit Thrasamundo* (tłum. E. Zwolski). Por. np. H.-J. DIESNER, *Die Auswirkungen der Religionspolitik Thrasamunds und Hilderichs auf Ostgoten und Byzantiner*, Berlin 1967.

³⁵ Por. M. ROUCHE, *Clovis*, Paris 1996, s. 225.

zbrojnych³⁶. Na pewien czas uzyskał w ten sposób dominację w całej zachodniej części basenu Morza Śródziemnego, gdyż już wcześniej jedną córkę, Theodotę, wydał za Alaryka II, króla Wizygotów, a drugą – wspominaną w kronikach jako Ostrogota lub Ariagna – za Zygmunta, syna Gundobada, króla Burgundów³⁷; obie córki pochodziły z poprzedniego związku Teoderyka. W tym przypadku ów mariaż był potwierdzeniem traktatu zaproponowanego przez Teoderyka Gundobadowi, kiedy Teoderyk bowiem toczył bój z Odoakrem, Gundobad wtargnął na Nizinę Nadpadańską, chcąc ją sobie podporządkować. W wyniku układu, oprócz zyskania Ostrogoty jako żony, Gundobad zezwolił na powrót do Italii sześciu tysięcy mieszkańców Ligurii, którzy podczas wojny z Odoakrem schronili się w Burgundii. Przymierze potwierdził później, prawdopodobnie niedługo przed 507 r., dar, o jaki sam król Gundobad poprosił, mianowicie dwa zegary: jeden słoneczny, a drugi bardzo przemyślny, napędzany płynącą wodą. Teoderyk kazał Boecjuszowi przygotować transport zegarów i wysłać specjalistów do ich uruchomienia, wprost nawiązując do zaistniałych właśnie więzów krwi:

Miejcie w Waszej ojczyźnie to, co niegdyś zobaczyliście w państwie Rzymian. Godzi się, aby Wasza Łaskawość połączona z nami przez pokrewieństwo, cieszył się naszymi dobrami. Niech Burgundia pod Waszym panowaniem uczy się spoglądania na wytworne rzeczy i chwalenia wynalazków starożytnych; dzięki Wam odłoży plemienny sposób życia i patrząc na mądrość swojego króla, słusznie pragnie dzieł mędrców³⁸.

Nie na wiele się to zdało, gdyż król Gundobad nie dość, że po tym 507 r. zmienił orientację polityczną, stając po stronie Franków, to sam rozważał możliwość zmiany wyznania na katolicyzm i dyskutował na ten temat z biskupem Awitem z Vienne³⁹.

³⁶ Por. PROKOPIOS KAIZAREUS, *De bello Vandalico* I, 8; P. HEATHER, *I Goti. Dal Baltico al Mediterraneo*, s. 238.

³⁷ Por. JORDANES, *Getica* 298–299; D. SHANZER, *Two Clocks and a Wedding; Theodoric's Diplomatic Relations with the Burgundians*, „Romanobarbarica” 14 (1996–1997), s. 225–255; M. OZÓG, *Inter duas potestates*, s. 95–96.

³⁸ CASSIODORUS, *Variae* I, 46, 2: *Habetote in vestra patria, quod aliquando vidistis in civitate Romana. Dignum est, ut bonis nostris vestra gratia perfruatur, que nobis etiam affinitate coniungitur. Discat sub vobis Burgundia res subtilissimas inspicere et antiquorum inventa laudare; per vos propositum gentile deponit et dum prudentiam regis sui respicit, iure facta sapientium concupiscit.* Por. także list I, 45 do Boecjusza.

³⁹ Por. AVITUS VIENNENSIS, *Contra arianos* 30 [*Avitus episcopus domno Gundobado regi*], MGH AA, VI/2, 12: *Tantum Christo propitio per diversas sollicitudines mentem vestram veritas indagata perdocuit, ut nihil prorsus sit, quod de totius divinae legis definitione vos lateat.* Por. E. CASPAR, *Geschichte des Papsttums*, s. 21–25; D. CLAUDE, *Universale und partikuläre Züge in der Politik Theoderichs*, „Francia” 6 (1978), s. 27; R.W. MATHISEN, *Barbarian and Bishops and the Churches „in Barbaricis Gentyibus” During Late Antiquity*, Spec 72 (1997), nr 3, s. 688–689.

Jego syn, Zygmunt, został katolikiem i później, w 516 r., zostawszy królem, odwiódł od arianizmu całe królestwo⁴⁰.

Wspomniane wyżej małżeństwo Trazymunda (lub Trazamunda czy Trasamunda, w zależności od źródła i przyjętej transkrypcji) z Afryki również nie przyniosło długotrwałego sojuszu, a wręcz miało tragiczne zakończenie. Król Wandalów nie wspomógł Teoderyka zbrojnie w 508 r., kiedy cesarz Anastazjusz wyprawił przeciwko niemu 100 okrętów z 8000 żołnierzy⁴¹, a ponadto zaczął się zbliżać do katolików i w tym celu w 515 r. odwołał z zesłania biskupa Fulgencjusza z Ruspe, jednego z najwybitniejszych ówczesnie teologów, i prosił go o wyjaśnienia w kwestiach trynitarnych, stanowiących najpoważniejszy – jeśli nie jedyny ważny – punkt sporny między arianami a katolikami⁴². Po śmierci Trazymunda w 523 r., jak pisze Victor⁴³, Amalafryda uciekła z Kartaginy do Barberów, została jednak zatrzymana w miejscowości Capsa przez Hilderyka, następcę na tronie Wandalów. Prawdopodobnie zależało jej na utrzymaniu sojuszu z Ostrogotami, podczas gdy Hilderyk chciał zbliżenia z Bizancjum⁴⁴. Aresztował byłą królową i niedługo po śmierci Teoderyka Wielkiego, któremu być może nie chciał się jednak narazić, pozabawił życia w nieznanych okolicznościach. Zachował się list następcy Teoderyka, małoletniego Atalaryka, do króla Wandalów napisany na wieść o jej śmierci, będący znakiem kryzysu dyplomatycznego, i choć niczego *a priori* nie przesądza, nie daje pochopnie wiary w zabójstwo, ale pokazuje dowodnie, że sojusz ostrogocko-wandalowski można było uznać za co najmniej zagrożony:

[1] Doprawdy, doświadcza nas najcięższy los, że osobom, które wcześniej nazywaliśmy miłymi krewnymi, teraz stawiamy zarzuty zaprawione największą goryczą. Nikt, kto zastanawia się nad wpływem miłości rodzinnej, nie może pozostawić tych spraw bez odpowiedzi. Któż bowiem nie wie, że świętej pamięci Amalafrydę, znakomitą chlubę naszego rodu, spotkała u Was brutalna śmierć? Kto nie wie, że nie znieśliście, aby ta, którą przedtem uważaliście za panią, żyła przynajmniej jako osoba prywatna? Jeśli okazało się, że postępuje ona wbrew rodzinnemu prawu, to kobietę, o którą

⁴⁰ Por. M. MONTESANO, *Cristianizzazione e lotta al paganesimo nell'età di papa Simmaco*, w: G. MELE, N. SPACCAPELO (red.), *Il papato di san Simmaco (498–514). Atti del Convegno Internazionale di studi, Oristano 19–21 novembre 1998*, Cagliari 2000, s. 360.

⁴¹ Por. MARCELLINUS COMES, *Chronica*, MGH AA, XI, 97; M. OZÓG, *Inter duas potestates*, s. 126.

⁴² Por. *Vita Fulgentii*, XX (ASanc I, Januarius I, s. 32–45); M.G. BIANCO, *Problematiche teologiche nei secoli romanobarbarici*, „Romanobarbarica” 18 (2003–2005), s. 178–186; J. MOORHEAD, *The Decii under Theoderic*, „Zeitschrift für Alte Geschichte” 33/1 (1984), s. 110–111; R.W. MATHISEN, *Barbarian and Bishops and the Churches*, „in *Barbaricis Gentyibus*” *During Late Antiquity*, s. 687.

⁴³ Por. VICTOR TONNENNENSIS EPISCOPUS, *Chronica*, a. 523, MGH AA, XI, s. 196.

⁴⁴ Por. CH. COURTOIS, *Les Vandales et l’Afrique*, Paris 1955, s. 268.

staraliście się w tak gorących prośbach, należało odesłać do nas w sposób godny szacunku. Jest rodzajem ojcoobójstwa, że przez niegodziwe postęпки jesteście zamieszani w śmierć tej, którą królewskie małżeństwo uczyniło dla Was bliską osobą.

[2] Cóż tak złego uczyniła ta, którą opuścił własny mąż? Jeśli objął sukcesję tronu ktoś inny, to czy naprawdę kobieta nie mogła się znaleźć w jego otoczeniu? Przeciwnie, powinna być uważana za matkę ta, która odstąpiła Wam królestwa. Szlachetności Waszej zostałyby dodane i to, że zatrzymalibyście purpurową godność amalskiej krwi w szczepie Hazdyngów. Nasi Goci rozumieją, że poważano się na to raczej dla uczynienia im zniewagi. Uważa się, że kto zadał śmierć pani z obcego rodu, przede wszystkim zlekceważył męstwo jej krewnych, ponieważ nikt nie sądzi, że należy próbować tego, czego trzeba unikać.

[3] Tak więc poruszeni motywami moralnymi, wzywamy Was do sprawiedliwości, na razie słownie, przez naszych posłów NN. i NN., oczekując co macie na usprawiedliwienie tak poważnego czynu. Jeśli osoba ta stwarzała jakieś problemy, powinniście nas zawiadomić, aby została zgładzona również za naszą zgodą, gdyby zrobiła coś bardzo złego. Na razie niech jej śmierć uchodzi za naturalną. Nie mówimy o rzeczach niemożliwych i nie szukamy nowych. Wyślijcie do nas NN., NN., oraz NN., którzy nam rzecz wyjaśnią. Niech w tej sprawie zapanuje jasność, bez wojowania, bez zabójstw: albo my zostaniemy uspokojeni, albo Wy uznani za winnych.

[4] Jeśli uważacie, że należy tym wzgardzić i nie wystosujecie odpowiedzi zgodnych z prawem, jesteśmy zwolnieni z warunków zawartego pokoju, gdyż nie trzyma węzeł złamanego sojuszu. Niech teraz zbrodnię popełnioną w jakikolwiek sposób pomści Boski majestat, do którego woła oskarżająca krew zabitego brata⁴⁵.

⁴⁵ CASSIODORUS, *Variae*, IX, 1: [1] *Durissima nimis sorte constringimur, ut quos ante dulces parentes diximus, nunc eis causas amarissimas imputemus, quas nemo potest relinquere, qui pietatis noscitur monimenta cogitare. Quis enim nesciat divinae recordationis Amalafriadam, generis nostri decus egregium, violentum apud vos reperisse lucis occasum, et quam pridem habuistis dominam, passi non estis vivere nec privatam? Haec si contra fas parentelae gravis esse videbatur, remitti ad nos debuit honorabilis, quam magnis supplicationibus expetistis. Parricidii genus est, ut quam vobis fecerat affinem coniunctio regis, nefandis ausibus in eius vos interitum fuisse miseretis.* [2] *Quid tantum mali a suo coniuge relicta promeruit? Si successio debebatur alteri, numquid femina in eo ambitu potuit inveniri? Mater quin immo haberi debuit, quae vobis regna transfudit. Nam et hoc nobilitati vestrae fuisset adiectum, si inter Hasdingorum stirpem retinuissetis Hamali sanguinis purpuream dignitatem. Hoc Gothi nostri ad suum potius opprobrium intellegunt fuisse temptatum. Nam qui dominae alienae gentis intulit necem, omnino eius parentum visus est despexisse virtutem, quando nemo quod resecandum credit, putat esse temptandum.* [3] *Et ideo morali ratione commoniti per illum et illum legatos nostros verbis prius a vobis expetimus aequitatem, spectantes qualis excusatio tantis casibus afferatur. Hoc etsi quodlibet negotium in tali persona fuisset natum, nobis debuit intimari, ut et nostro iudicio periret, quae se pessimis actibus miscuisset. Restat ut naturalis eius fingatur occasus. Impossibilia non dicimus, nova non quaerimus: illum et illum atque illum tradite, per quos res facta debeat elucere. Sit in eis totius causae absoluta probatio, sine bello, sine caede, aut nos efficiat placatos, aut vos reddat obnoxios.* [4] *Quod si creditis esse temnendum nec vos ad rationabilia responsa componitis, condicione initae pacis absolvimur, qui laesi foederis vinculo non tenemur. Vindicet nunc superna maiestas scelus qualibet arte commissum, quae ad se clamare profitetur fraterni sanguinis impiam caedem.*

Amalafrida przed poślubieniem Trazymunda miała innego męża, nieznanego z imienia. Miała z nim syna Theodabada, o którym już czytaliśmy w cytacie z Jordanesa⁴⁶, a który został królem Ostrogotów po śmierci młodego Atalaryka, oraz córkę Amalabergę. Kilka lat po ślubie matki z królem Wandalów Teoderyk dał ją za żonę królowi Turyngów Herminifredowi, jak podaje ten sam Jordanes w cytowanym miejscu. W ten sposób zapewnił sobie wpływy prawie na dwóch trzecich terytorium dawnego Cesarstwa Zachodniego⁴⁷, a wprost należała do jego królestwa, poza Italią, Prowansja i Dalmacja. Również to małżeństwo nie przyniosło jednak Teoderykowi trwałego sojuszu. Zdaniem Grzegorza z Tour, Amalaberga skłoniła męża do bratobójczej walki i pozbycia się braci z pomocą Teoderyka I, króla Franków po Chlodwigu⁴⁸. Ten jednak, nie zważając na układy, po kilku latach zwyciężył i zabił Herminifreda, a Amalaberga uciekła, lub została wyrzucona, do Rawenny. Było to już po śmierci Teoderyka, około 532 r. Stamtąd została uprowadzona do Bizancjum w 540 r. po zdobyciu miasta przez Belizariusza, wodza wojsk cesarza Justyniana⁴⁹.

Ostatnie skojarzone przez Teoderyka małżeństwo, z nadzieją nie tyle na sojusz, ile na znalezienie następcy na swój tron, to związek jego córki (z pierwszą żoną Audefledą) Amalasanty z Eutarykiem. Pisze o tym Jordanes:

[Teoderyk] odkrył, że Eutaryk, syn Weteryka, wnuk Beremuda, prawnuk Thorismuda, pochodzący z rodu Amalów, żyje w Hiszpanii, wyróżniając się młodością, rozumem, męstwem i ciałem bez skazy. Zaprosił go zatem do Italii i ożenił ze swoją córką Amalasantą⁵⁰.

Okolicznością tego „odkrycia” była jego interwencja wśród Wizygotów w 511 r., kiedy panował tam Gesalek, nieślubny syn Alaryka II (poległego w bitwie z Chlodwigiem pod Vouille w 507 r.). Legalnym spadkobiercą tronu wizygockiego powinien być jego drugi syn, Amalaryk, który w roku śmierci ojca miał dopiero 5 lat. Gesalek stracił na rzecz Franków wszystkie ziemie poza Półwyspem Iberyj-

⁴⁶ Por. JORDANES, *Getica* 299.

⁴⁷ Por. O. BERTOLINI, „Gothia” e „Romania”, „Settimane di studio del centro Italiano di studi sull'alto medioevo” 3 (1956), s. 28.

⁴⁸ Por. GREGORIUS TOURONENSIS, *Historia Francorum* III, 4.

⁴⁹ Por. T. BURNS, *A history of the Ostrogoths*, s. 94–95.

⁵⁰ JORDANES, *Getica* 298: *comperit Eutharicum Veterici filium Beretmodi et Thorismodi nepotem, Amalorum de stirpe descendentem, in Spania degi, iuvenili aetate prudentia et virtute corporisque integritate pollentem. ad se eum facit venire eique Amalasuentham filiam suam in matrimonio iungit* (tłum. E. Zwolski).

skim, niweczyło to więc plany Teoderyka dotyczące jedności ziem pod gockim panowaniem, starał się więc dla swego projektu ratować to, co zostało. Przyjął pod swoją opiekę młodego Amalaryka i sam się ogłosił królem Wizygotów. Przy tej okazji po raz drugi zawiódł się na swoim wandalskim zięciu Trazymundzie, który nie dość, że nie udzielił mu pomocy w 508 r., również opowiedział się za Gesalekiem przeciw Amalarykowi i Teoderykowi⁵¹. Później, co prawda, wrócili do koalicji, jednak był to sygnał, że układy te nie będą trwać wiecznie.

Eutaryk, któremu amalski rodowód stworzył prawdopodobnie Kasjodor (a potem przejął Jordanes), był idealnym kandydatem na następcę Teoderyka. Małżeństwo z Amalasuntą zawarł w 515 r.⁵², w następnym roku – lub niedługo później – urodził im się syn. Dla zapewnienia Eutarykowi dziedzictwa Teoderyk postarał się w negocjacjach z cesarzem Justynem o konsulat dla niego na rok 519. Było to wielkim wyróżnieniem, gdyż był to również pierwszy rok konsulatu Justyna jako cesarza, a na taką okoliczność zawsze cesarze wschodni wybierali jak najgodniejszego partnera na Zachodzie⁵³. Eutaryk podobno urządził niezwykle wystawne widowiska w Rzymie z okazji objęcia konsulatu⁵⁴. Zabiegi te jednak na wiele się nie zdały, gdyż kilka lat po tym wydarzeniu zmarł, jeszcze przed śmiercią Teoderyka, prawdopodobnie w 522 lub 523 r., tronu zatem nie objął⁵⁵. Sukcesorem został dziesięcioletni syn Eutaryka i Amalasunty, Atalaryk, w którego imieniu regencję sprawowała matka⁵⁶. Kontynuowała ona politykę swego ojca, zabiegając o pokój i równowagę między Gotami i Rzymianami. Pozostając wierna narodowemu arianizmowi, starała się też o dobre stosunki z katolikami. Znakiem tego może być podarowanie papieżowi Feliksowi IV dużej auli publicznej przy *Forum Romanum*, gdzie ten wystawił pierwszy kościół w centrum Rzymu, pod wezwaniem Świętego Kosmy i Damiana⁵⁷. Polityka ta miała jednak licznych wrogów, bo i wielu Gotów pretendowało do większej władzy i wielu Rzymian dążyło do usunięcia Gotów. Atalaryk umarł w 534 r. Amalasunta zaproponowała współudział w rządach Theodahadowi, synowi Amalafrydy z pierwsze-

⁵¹ Por. M. ROUCHE, *Clovis*, s. 322.

⁵² Por. CASSIODORUS, *Chronica*, a. 515, MGH AA, XI, s. 160.

⁵³ Por. M. OZÓG, *Inter duas potestates. Polityka religijna Teoderyka Wielkiego*, Kraków 2012, s. 151–157.

⁵⁴ Por. CASSIODORUS, *Chronica*, a. 519, MGH AA, XI, s. 161.

⁵⁵ Na temat daty śmierci zob. L. SCHMIDT, *Die Ostgermanen*, München 1933, s. 353–354; P. HEATHER, *Theoderic, king of the Goths*, „Early Medieval Europe” 4 (1995), s. 168.

⁵⁶ Por. JORDANES, *Getica* 304.

⁵⁷ Por. FELIKS IV (526–530), *Liber Pontificalis* 56, 2, (Synodi et Collectiones Legum, t. IX), Kraków 2014.

go małżeństwa, czyli swemu ciotecznemu bratu⁵⁸. Ten jednak niebawem zesłał ją na wyspę na jeziorze Bolsena, a gdy odwołała się do cesarza Justyniana⁵⁹, została zamordowana w czasie kąpieli.

W miarę przyjmowania katolicyzmu przez Germanów i wraz z rosnącą siłą Franków Teoderyk był coraz bardziej osamotniony i z czasem tylko jego Italia i Bałkany stanowiły ostoję gockich arian, niechęcych mieszać się z Rzymianami, lecz żyć z nimi w symbiozie. Cesarz Justynian położył temu kres w trakcie tzw. wojen gockich, prowadzonych przez jego wodza Belizariusza w latach 535–553, a rozpoczętych zaraz po zamordowaniu Amalasynty, co stanowiło wygodny pretekst. Odzyskał Afrykę i Italię, które na skutek oporu Gotów zostały zupełnie zrujnowane. Zniszczenia wojenne przekraczały znacznie wszelkie możliwe dewastacje spowodowane kiedykolwiek przez barbarzyńców. W ten sposób tak ambitny plan Teoderyka ostatecznie został pogrzebany⁶⁰, choć możemy zaryzykować tezę, że przedłużył on byt Cesarstwa Zachodniego o kilkadziesiąt lat.

*

Literatura

Źródła

- Acta Synodalia 50–381* (Synodi et Collectiones Legum, t. I), A. BARON, H. PIETRAS (wyd.), Kraków 2006.
- AVITUS VIENNENSIS, *Contra arianos* [*Avitus episcopus domno Gundobado regi*], MGH AA, VI/2, R. PEIPER (wyd.), Berolini 1883.
- BEDA VENERABILIS, *Chronica maior*, MGH AA, XIII, T. MOMMSEN (wyd.), Berolini 1888, s. 225–354.
- BURGESS R., *The Gallic Chronicle of 511: A New Critical Edition with a Brief Introduction. Society and Culture in Late Antique Gaul*, R.W. MATHISEN, D. SHANTZER (wyd.), Aldershot 2001.
- CASSIODORUS SENATORUS, *Chronica ad a. DXIX*, MGH AA, XI, *Chronica Minora saec. IV. V. VI. VII*, t. II, T. MOMMSEN (wyd.), Berolini 1898, s. 120–161.
- CASSIODORUS SENATORUS, *Variae I–XII*, Wstęp, opracowanie, rewizja przekładu M. Ozóg, H. Pietras, tłum. A. Kołtunowska, R. Sawa (SCL 11), Kraków 2017.

⁵⁸ Por. JORDANES, *Getica*, 306.

⁵⁹ Por. EVAGRIUS, *Historia Ecclesiastica*, IV, 19.

⁶⁰ Por. P. HEATHER, *I Goti. Dal Baltico al Mediterraneo*, s. 266.

- Chronica Gallica a 511*, MGH AA, IX, T. MOMMSEN (wyd.), Berolini 1892, s. 632–666.
- ENNODIUS MAGNUS FELICIUS, *Panegiricus dictus Clementissimo regi Theoderico, Opera omnia*, Recensuit et commentario critico instruxit G. HARTEL, (CSEL 6), Vindobonae 1882, s. 261–286.
- Excerpta Valesiana*, recensuit J. MOREAU, editionem correctiorem curavit Velizar Velkov, In aedibus B. G. Teubneri, Lipsiae 1968.
- GREGORIUS TURONENSIS, *Historiarum libri X (Historia Francorum)*, B. KURSCH, W. ARNDT (wyd.), MGH SRMer. I, 52–55, Hannover 1884.
- JORDANES, *Getica*, MGH AA, V, pars prior, *Jordanis Romana et Getica*, T. MOMMSEN (wyd.), Berolini 1882, s. 53–138.
- Liber Pontificalis I–XCVI, usque ad annum 772*, M. OZÓG, H. PIETRAS (wyd.), tłum. P. Szewczyk, M. Jesiotr, (Synodi et Collectiones Legum, t. IX), Kraków 2014.
- MAGNO FELICE ENNODIO, *Panegirico del clementissimo re Teodorico*, S. ROTA (wyd.), (Biblioteca di cultura romanobarbarica 6), Roma 2002.
- MARCELLINUS COMES, *Chronica*, MGH AA, XI, T. MOMMSEN (wyd.), Berolini 1894, s. 37–108.
- MARIUS EPISCOPUS AVENTICENSIS, *Chronica*, MGH AA, XI, T. MOMMSEN (wyd.), Berolini 1894, s. 225–239.
- PAULUS DIACONUS, *Historia Romana*, MGH AA, II, *Eutropi breviarium ab Urbe condita cum versionibus graecis et Pauli Landolfique additamentis*, rensuit et adnotavit H. DROYSEN, Berolini 1979, s. 183–224.
- PROKOPIOS KAIKAIAREUS, *De bello Gothico, Procopii Caesariensis Opera Omnia*, recognovit J. HAURY, t. II: *De bellis libri V–VIII*, editio stereotypa correctior addenda et corrigenda adiecit Gerhard Wirth, Lipsiae 1963.
- PROKOPIOS KAIKAIAREUS, *De bello Vandalico, Procopii Caesariensis Opera Omnia*, recognovit J. HAURY, t. I: *De bellis libri I–IV*, editio stereotypa correctior addenda et corrigenda adiecit Gerhard Wirth, Lipsiae 1963.
- SOCRATES SCHOLASTICUS, *HE*, texte grec G.C. HANSEN, (SCh 477, 493, 505, 506), Paris 2004–2007.
- The Ecclesiastical History of Evagrius with the scholia*, edited with introduction, critical notes, and indices by J. BIDEZ, L. PARMENTIER, London 1898.
- VICTORIS TONNENNENSIS EPISCOPI, *Chronica*, T. MOMMSEN (wyd.), MGH AA, XI, Berolini 1894, s. 184–206.
- Vita S. Fulgentii*, ASanc I, Januarius I, CCSL91F, A. ISOLA (wyd.), Brepols 2016, s. 32–45.
- ZWOLSKI E., *Kasjodor i Jordanes. Historia gocka czyli scytyjska Europa*, Lublin 1984, s. 91–146.

Opracowania

- ARNOLD J.J., *Theoderic and the Roman Imperial Restoration*, Cambridge 2014.
- ARNOLD J.J., *Theoderic, the Gots, and the Restoration of the Roman Empire*, Michigan 2008.
- BERTOLINI O., *Gothia e Romania*, „Settimane di studio del centro Italiano di studi sull'alto medioevo” 3 (1956), s. 13–33.
- BIANCO M.G., *Problematiche teologiche nei secoli romanobarbarici*, „Romanobarbarica” 18 (2003–2005), s. 178–186.
- BURNS T., *A History of the Ostrogoths*, Indianapolis 1991.
- CARUSO A., *Cassiodoro. Nella vertigine dei tempi di ieri e di oggi*, Soveria Manelli 1998.
- CASPAR E., *Geschichte des Papsttums. Von den Anfängen bis zur Höhe der Weltherrschaft*, t. II: *Das Papsttum unter byzantinischer Herrschaft*, Tübingen 1933.
- CLAUDE D., *Universale und partikulare Züge in der Politik Theoderichs*, „Francia” 6 (1978), s. 19–58.
- COURTOIS C., *Les Vandales et l’Afrique*, Paris 1955.
- DEMOUGEOT E., *Bedeutet das Jahr 476 das Ende des Römischen Reiches im Okzident*, „Klio” 60 (1978), s. 371–381.
- DIESNER H.-J., *Die Auswirkungen der Religionspolitik Thrasamunds und Hilderichs auf Ostgoten und Byzantiner*, Berlin 1967.
- HEATHER P., *I Goti. Dal Baltico al Mediterraneo la storia dei barbari che sconfissero Roma*, Genova 2005.
- HEATHER P., *Theoderic, king of the Goths*, „Early Medieval Europe” 4 (1995), nr 2, s. 145–173.
- KRIEGER R.A., *Untersuchungen und Hypothesen zur Ansiedlung der Westgoten, Burgunder und Ostgoten*, Bern – Frankfurt a. M. – New York – Paris 1991.
- MALASPINA E., *La „civitas” romana nell’ottica delle nazioni barbariche*, „Romanobarbarica” 18 (2003–2005), s. 31–46.
- MARTINDALE J.R., *The Prosopography of the Later Roman Empire*, t. II: *AD 395–527*, Cambridge 1980.
- MATHISEN R.W., *Barbarian and Bishops and the Churches „in Barbaricis Gentyibus” During Late Antiquity*, *Spec* 72 (1997), nr 3, s. 664–697.
- MELI M., *La genesi del motivo dell’Esilio*, „Romanobarbarica” 11 (1991), s. 297–314.
- MONTESANO M., *Cristianizzazione e lotta al paganesimo nell’età di papa Simmaco*, w: G. MELE, N. SPACCAPELO (red.), *Il papato di san Simmaco (498–514). Atti*

- del Convegno Iternazionale di studi, Oristano 19–21 novembre 1998*, Cagliari 2000, s. 360–369.
- MOORHEAD J., *The Decii under Theoderic*, „Zeitschrift für Alte Geschichte”, 33 (1984), nr 1, s. 107–115.
- MOORHEAD J., *Theoderic in Italy*, Oxford 1992.
- MOORHEAD J., *Theoderic, Zeno and Odovaker*, ByZ 77 (1984), s. 261–266.
- OŻÓG M., *Arianizm Teoderyka Wielkiego*, w: F. DRĄCZKOWSKI, J. PAŁUCKI, P. SZCZUR I IN. (red.), *Ortodoksja, herezja, schizma w Kościele starożytnym*, Lublin 2012, s. 105–121.
- OŻÓG M., *Inter duas potestates. Polityka religijna Teoderyka Wielkiego*, Kraków 2012.
- OŻÓG M., PIETRAS H., *Il battesimo di Clodoveo e le sue possibili ripercussioni in Italia alla luce del Liber Pontificalis, ossia della chiesa romana di S. Martino ai Monti*, Gr 93 (2015), nr 1, s. 157–174.
- OŻÓG M., *Veritas imaginum. Wizerunek władzy Teodoryka Wielkiego na przykładzie wybranych „numizmatów”*, „Perspektywy Kultury” 5 (2011), nr 2, s. 43–58.
- ROUCHE M., *Clovis*, Paris 1996.
- SCHMIDT L., *Die Ostgermanen*, München 1933.
- SHANZER D., *Two Clocks and a Wedding: Theodoris's Diplomatic Relations with the Burgundians*, „Romanobarbarica” 14 (1996–1997), s. 225–255.
- SIVAN H., *The making of an arian goth: Ulfila reconsidered*, RBen 105 (1995), s. 280–292.
- TEILLET S., *Des Goths à la nation gothique. Les origines de l'idée de nation en Occident du Ve au VIIe siècle*, Paris 1984.
- VACCARI P., *Concetto ed ordinamento dello stato in Italia sotto il governo dei Goti*, „Settimane di studio del centro Italiano di studi sull'alto medioevo” 3 (1956), s. 585–594.
- WILCZYŃSKI M., *Germanie w służbie zachodniorzymskiej w V w. n.e. Studium historyczno-prosopograficzne*, Kraków 2001.

*

Streszczenie: Na przełomie V i VI w. powstająca na terenie Italii *civitas* rządzona była przez jednego z potężniejszych władców późnego antyku bądź wczesnego średniowiecza – Teoderyka Wielkiego, króla Ostrogotów, a potem Italczyków. W opinii wielu historyków władca ten w pewien sposób wyznacza nową epokę, lecz poddając analizie jego politykę religijną, można postawić hipotezę, iż poprzez zawierane koalicje ariańskie dążył do restauracji *Imperium Romanum*, czego dowiedzenie jest przedmiotem niniejszego arty-

kułu. W kontaktach ariańsko-katolickich daje się zauważyć ich narodowy charakter. Dla Teoderyka arianie to Goci, a katolicy to Rzymianie. Bywa wręcz, że nazw wyznań używa zamiennie z nazwami narodów. Prowadzi go to do politycznych zabiegów zmierzających do utworzenia ariańskiej koalicji ludów germańskich zamieszkujących ówczesnie wybrzeża zachodniej części Morza Śródziemnego, w której chodzi niekoniecznie o antykatolickość, ale raczej o konsolidację sił dla zrównoważenia potęgi Bizancjum. Upadek tej koalicji doprowadził do podziałów wewnętrznych między Gotami, co sprzyjało odbiciu Italii przez Justyniana.

Słowa kluczowe: Teoderyk Wielki, Ostrogoci, arianizm, *Imperium Romanum*.

Abstract: Political marriages and the Arian coalition of Theodoric the Great. An attempt to restore *Imperium Romanum*? At the turn of V and VI Century, civilities arising in Italy were ruled by one of the most powerful lords of late Antiquity and the early Middle Ages – Theodoric the Great, the King of Ostrogoths and later ruler of Italy. In the opinion of many historians, this ruler in some way marks a new age, but if we analyze his religious politics, a hypothesis can be stated that through Arian coalitions which were completed, he aimed to set up *Imperium Romanum*, which will be a main topic of this paper. In the Catholic–Arian relationships one can notice their national character. For Theodoric Arians are the Goths and Catholics are the Romans. It even happens that he uses the names of religions interchangeably with the names of the nations. It leads him into political treatments aiming to form an Arian coalition of German peoples living then on the coast of the southern part of the Mediterranean Sea, in which it is not about being anti-Catholic, but more about consolidating forces to balance the power of Byzantium. The collapse of this coalition led to internal divisions between the Goths, which contributed to the recapture of Italy by Justinian.

Keywords: Theodoric the Great, Ostrogoths, Aryanisms, *Imperium Romanum*.